

ПИТАННЯ ТРУДОВОГО ПРАВА ТА ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Сметанюк І.І.

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ФУНКЦІЙ ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

УДК 369.011+349.3

Право соціального забезпечення почало формуватись ще у 50-60-х роках ХХ ст., поступово виокремлюючись спочатку в самостійний інститут трудового права, а згодом і окрему галузь права. Право на соціальний захист є центральним соціальним конституційним правом. Саме Основний закон України є основою для подальшого формування законодавства цієї галузі.

Однією з необхідних передумов закономірного розвитку галузі права соціального забезпечення є наукове розроблення низки проблем загально-нотеоретичного рівня. До таких належить і дослідження функцій права соціального забезпечення.

Різноманітні підходи у визначенні функцій права і функцій права соціального забезпечення зокрема, та відсутність єдиного погляду на дане питання надають актуальності його подальшому дослідженню. Оскільки категорія «функції права» дає певне уявлення про функціонування права, тобто про те як воно взаємодіє, впливає (в яких межах формах якими методами) на різні суспільні відносини та процеси. Що в свою чергу дозволяє глибше усвідомити суть і значення права соціального забезпечення, створює ширші можливості для прийняття оптимальних практичних рішень у майбутньому.

На сучасному етапі проблеми права соціального забезпечення комплексно висвітлювались в роботах таких вчених як М. І. Боднарук, Н. Б. Болотіна, О. С. Мачульська, П. Д. Пилипенко, С. М. Синчук, Б. І. Сташків, О. Г. Чутчева та ін.

Варто відзначити те, що в науковій літературі дослідження функцій соціального забезпечення часто зводиться до їх розгляду як соціальної категорії. Між тим дуже мало уваги приділяється вивченню функцій соціального забезпечення саме як галузі права.

Будь-яке явище соціальної дійсності може реалізувати своє призначення лише в тому випадку, якщо буде діяти, функціонувати, тим самим проявляючи себе в об'єктивній реальності. Функціонування – спосіб існування різноманітних явищ, причому це єдиний можливий спосіб. Припинення функціонування того чи іншого явища фактично означає його зникнення.

Право впливає на об'єктивну реальність за допомогою своїх функцій. Іншими словами, функції права відіграють роль певної пов'язуючої ланки між матеріальним світом (об'єктивною реальністю) і правом – ідеальним соціальним феноменом, покликаним впорядковувати цей матеріальний світ відповідно до потреб суспільного розвитку. Зміни, які виникають в об'єктивній реальності під впливом права – результат реалізації його функцій.

Слово «функція» походить від лат. *functio* - виконання, діяльність, обслуговування [7, с.727]. У науці існує безліч значень цього поняття. Зокрема, тлумачний словник пояснює функцію або як явище, яке залежить від іншого явища, є формою його виявлення і змінюється відповідно до його змін, або як роботу кого-, чого-небудь, обов'язок, коло діяльності когось, чогось. З фізіологічної точки зору, функцію можна розглядати як специфічну діяльність організму людини, тварин, рослин, їх органів, тканин і клітин. У математиці функція – це величина, яка змінюється зі зміною незалежної змінної величини (аргументу); в музиці - правило, за яким значенню кожної незалежної змінної відповідає значення певної залежної змінної. В юридичній науці термін «функція» вживається для характеристики соціальної ролі держави і права [9, с.749]. Досить всеохоплююче поняття функції, яким в тій чи іншій мірі користуються всі науки як технічного, так і гуманітарного профілю дає нам філософія. Отже, функція в її філософському розумінні представляє собою «зовнішній прояв якостей будь-якого об'єкта в даній системі відносин» [11, с.715], діяльність, роль об'єкта в рамках певної системи, якій він належить; вид зв'язку між об'єктами, коли зміна одного з них тягне за собою зміну іншого, при цьому цей інший об'єкт також називається функцією першого [4, с.783], форму впливу предмета, речі чи явища на інші предмети, речі, явища [10, с.171].

Сутність функції як наукової категорії полягає в тому, що вона завжди відображає певне співвідношення одного предмета (явища) до іншого предмета (явища), залежність між ними. В об'єктивній реальності яка нас оточує, всі явища і процеси так чи інакше взаємопов'язані, і незважаючи на те чи цей зв'язок прямий і очевидний, чи прихований, тим не менш він існує і певним чином проявляється в зовнішньому світі. Як раз за допомогою функцій цей зв'язок між предметами, явищами і процесами знаходить своє відображення в об'єктивній реальності.

Гарасимів Т.З. вважає, що роль галузі права соціального забезпечення полягає в реалізації його функцій з допомогою юридичних явищ, в силу чого функції соціального забезпечення набувають правового змісту і перетворюються на функції права в тій площині, в якій можливий його

вплив на економічні і соціальні процеси, політику, духовно-ідеологічну і сімейно-побутову сферу суспільства [2, с. 82-83].

Щодо соціального забезпечення, то більшість вчених обмежують його функції економічною площиною. Зокрема, Слобожанін В.П. характеризує сферу діяльності соціального забезпечення такими економічними функціями як відшкодування затрат виробництва, матеріальне стимулювання праці, розвиток суспільного виробництва та утримання економічно не активної частини населення [6, с.8-10]. Козлов А.С. розрізняє дві основні функції соціального забезпечення: особисту (індивідуальну) і соціальну (суспільну), але вказує, що розмежувати ці функції можливо лише умовно [3, с.185]. Фогель Я.М. основними функціями соціального забезпечення вважає функцію матеріального забезпечення в старості або по непрацездатності і соціально-відновлюючу функцію [12, с.25-26]. Я. Щепанський звертає увагу на суспільну функцію соціального забезпечення, стверджуючи: «Соціальне забезпечення є причиною активної участі людини в суспільному житті через запевнення її у відчутті безпеки, через запевнення сфери необхідної незалежності для розвитку індивідуальності, словом, через створення підстав до оптимізації дії індивіда в суспільстві» [14, с.88].

Багаторічний досвід активного дослідження поняття «функції права» на сьогоднішній день не дозволяє констатувати наявності єдиного погляду на цю проблему. Якщо синтезувати багаточисельні точки зору щодо цього питання, то ми побачимо, що в кінцевому результаті, під функцією права розуміють або соціальне призначення права, або напрям правового впливу на суспільні відносини, або те і інше разом взяте [5, с.53].

В юридичній науці функції права прийнято поділяти на дві великі групи – власне юридичні функції, до яких відносять регулятивну і охоронну, та соціальні функції (економічна, політична, екологічна, власне соціальна та ін.). Іноді до останніх відносять і виховну функцію, що вбачається неправильним, оскільки об'єкт її впливу складають свідомість і воля людей, що якісно відрізняє її від будь-яких інших функцій, об'єктом впливу яких виступають суспільні відносини. Соціальних функцій права можна виділити безліч – вони диференціюються в залежності від сфери правового впливу і в зв'язку з цим їх загальна кількість, а також їх види співпадають з тими сферами, які підлягають правовому впливу.

Проте існують і інші точки зору на функції права. Зокрема, на думку американського юриста Л. Фрідмена, основна функція права полягає в соціальному контролі поведінки людей в суспільстві. Правова система розглядається як частина системи соціального контролю. Інші функції – врегулювання спірних питань, конфліктів та перерозподіл між людьми товарів та послуг [1, с.134].

Отже, в теорії права розрізняють загальносоціальні та спеціальні юридичні функції. Визначальними для права соціального забезпечення є регулятивна та охоронна функції, які належать до останніх та втілюють в собі його юридичні особливості. Саме вони характеризують право як самостійне соціальне явище. В процесі здійснення цих функцій з їх структур виділяються галузеві функції.

Регулятивна функція права соціального забезпечення полягає у сприянні здійснення громадянами правового демократичного суспільства їх суб'єктивних прав на різні види соціального забезпечення. Це відбувається шляхом закріплення правовими нормами прав громадян на матеріальне забезпечення, встановлених Конституцією України.

Під охоронною функцією права соціального забезпечення розуміють цілеспрямований вплив норм цієї галузі права на соціально-забезпечувальні правовідносини з метою охорони їх та витіснення з них відносин, шкідливих для суспільства з погляду держави [13, с.91].

Охоронна функція даного права головним чином полягає в превентивній охороні соціально забезпечуючих відносин, запобіганні порушень норм права. Встановлення заборон та санкцій за порушення вимог закріплених нормами права соціального забезпечення спонукає суб'єктів відповідних відносин діяти згідно цих норм. Дотримання вимог соціального законодавства громадянами та посадовими особами є критерієм ефективності охоронної функції [8, с.74]

Чільне місце в праві соціального забезпечення також займають економічна, соціальна, політична, духовно-ідеологічна та демографічна функції, які регулюють суспільні відносини в відповідних життєвих сферах. В свою чергу деякі з них теж можна розділити на підфункції. Наприклад, в економічній функції можна виділити розподільчу (встановлення видів і форм задоволення громадян, що потребують допомоги суспільства, за рахунок загальних фондів, споживальним шляхом індивідуального розподілу), забезпечувальну (надання належного рівня забезпечення і обслуговування визначеним категоріям громадян) та виробничу (опосередкований вплив на виробництво, через вплив на поведінку людей шляхом регулювання умов рівня матеріального забезпечення і обслуговування за рахунок суспільних фондів споживання) підфункції.

Підсумовуючи, можна визначити функції права соціального забезпечення як головні напрямки впливу норм цієї галузі права на поведінку людей для реалізації мети і завдань держави у сфері соціального забезпечення населення. Щодо розмежування функцій соціального забезпечення і права соціального забезпечення, то можна чітко простежити те, що воно полягає великою мірою в відмінності між системами відносин по соціальному забезпеченню. Предмет права соціального забезпечен-

ня включає в себе не тільки соціально-забезпечувальні відносини, а і соціально-страхові відносини та відносини, пов'язані із встановленням юридичних фактів, що є підставою для реалізації особою права на соціальне забезпечення. Саме тому право соціального забезпечення впливає не тільки на соціально-забезпечувальні відносини.

1. Введение в американское право, Л. Фридман, М., 1992. - 287 с.
2. Гарасимів Т.З. Право соціального забезпечення України. (Загальна частина). – Дрогобич: Видавнича фірма «Відродження», 2004. – 240с.
3. Козлов В.Е. О функциях социального обеспечения/ Под ред. Мозолина В. П.- М.: ИГПАН СССР, 1982. – 185 с.
4. Новейший философский словарь. Сост. А.А. Грицанов. Минск, 1998. – 783 с.
5. Общая теория государства и права: Академический курс: В 2 т. – М., 1998. – Т.2. – 53 с.
6. Слобожанин В.П. Система соц. обеспечения при социализме. – Минск, 1973, – С. 8-10.
7. Словник іншомовних слів, За редакцією О. С. Мельничука, Головна редакція Української Радянської Енциклопедії Академії Наук Української РСР (АН УРСР), Київ — 1974. - 775 с.
8. Теорія права соціального забезпечення: навчальний посібник / Б.І. Сташків. - К.: Знання, 2005. - 405 с.
9. Тлумачний словник сучасної української мови, за ред. В.С.Калашникова, Київ – 2004. - 800 с.
10. Тугаринов В.П. Философия сознания. М., 1971. - 171 с.
11. Філософський словник / За ред. В. І. Шинкарука. — 2. вид. 1 доп. — К.: Голов. ред. УРЕ, 1986. — 800 с.
12. Фогель Я.М. Социальное обеспечение инвалидов и лиц пенсионного возраста. – М.: Юридическая литература, 1980. – С. 25-26.
13. Шайхатдинов В.Ш. Теоретические проблемы советского права социалистического обеспечения. – Свердловск: Изд. Уральского ун-та, 1986. – С.74.
14. J. Szczepański, „Elementarne pojęcia socjologii”, Warszawa, 1970. - 541 s.

Сметанюк І.І.

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ФУНКЦІЙ ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Дається значення функцій як категорії права соціального забезпечення. Розглядаються різні підходи до визначення змісту функцій права соціального забезпечення. Висвітлюється співвідношення функцій соціального забезпечення як галузі права та як соціальної категорії.

Ключові слова: соціальне забезпечення, функції, галузь права, соціальна категорія

Сметанюк И.И.

ПОНЯТИЕ И СУЩНОСТЬ ФУНКЦИЙ ПРАВА СОЦИАЛЬНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ

Дается значение функций как категории права социального обеспечения.

Рассматриваются разные подходы к определению содержания функций права социального обеспечения. Освещается соотношение функций социального обеспечения как отрасли права и как социальной категории.

Ключевые слова: социальное обеспечение, функции, отрасль права, социальная категория.

Smetanyuk I.I.

CONCEPTION AND ESSENCE OF FUNCTIONS OF SOCIAL SECURITY LAW

The meaning of functions as a category of Social Security Law is defined. Various approaches to the determination of the contents of the social security law functions are dealt with. Correlation of social security functions as field of law and as social category is illuminated.

Keywords: social security, functions, field of law, social category

Стеценко В.Ю.

ОБОВ'ЯЗКОВЕ МЕДИЧНЕ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ (ПОШУК ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ)

УДК 368.9.06

Постановка проблеми. Реалії сьогодення свідчать про посилення інтересу законодавців та наукової спільноти до проблем правового забезпечення медичної діяльності. Такі соціальні цінності як життя та здоров'я не випадково є об'єктом правової науки та практики. Серед іншого варто вказати на перспективи прийняття в Україні закону, присвяченого обов'язковому медичному страхуванню. Цей крок дозволить оптимізувати організацію та фінансування надання медичної допомоги, удосконалить захист прав пацієнтів.

Мета даної статті – аналіз наявних у Верховній Раді України законопроектів, присвячених запровадженню обов'язкового медичного страхування, з позицій вироблення пропозицій щодо їх удосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематикою юридичного забезпечення обов'язкового медичного страхування опікуються такі дослідники як Я.М. Буздуган (правові та організаційні основи фінансового забезпечення охорони здоров'я в Україні), А.Б. Зіменковський А.Б. та А.Я. Коваль (шляхи реалізації та впровадження медичного страхування в Україні), М.О. Ковалевський (правова природа обов'язкового медичного страхування), В. Рудий (дослідження проблем фінансових та економічних відносин у системі охорони здоров'я України), С.Г. Стеценко (загальнотеоретичні засади правового регулювання обов'язкового медичного страхування), Я.М. Шатковський (стандартизація у системі обов'язкового медичного страхування), В.М. Юрах (фінансово-правові засади страхування в Україні), О.Р. Яцишак (місце медичного страхування в системі фінансових послуг України) та ін.